

Політика «умиротворення» агресора та її крах

1. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ПОЛІТИКИ «УМИРОТВОРЕННЯ». В умовах, що склалися, мир означав збереження Версальсько-Вашингтонської системи, яка, незважаючи на всі недоліки, забезпечувала відносну стабільність і визнавала силу права. Ця система містила принцип запобігання міжнародним кризам. Він передбачав колективні дії проти агресора через Лігу Націй. Проте спільної відсічі не вийшло. Насамперед це пов'язано з тим, що здатність країн Заходу до колективних дій проти агресора знизилася через загострення взаємного суперництва в пошуках шляхів подолання економічної кризи. До того ж скрутне економічне становище відвертало увагу суспільства й політиків на внутрішні проблеми. Вирішення їх було пріоритетним.

ПРИЧИНИ ПОЯВИ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ «УМИРОТВОРЕННЯ»

- Зосередження громадськості Англії та Франції на внутрішніх проблемах, породжених економічною кризою 1930-х рр.;
- стійкі пацифістські настрої в більшості населення Англії та Франції, страх повторення жахів світової війни;
- недооцінювання лідерами західних держав А. Гітлера;
- продовження лідерами Англії та Франції курсу на послаблення Версальсько-Вашингтонської системи;
- повне усунення США від втручання у європейські справи.

Колективний опір агресорам потребував застосування різноманітних, у тому числі силових методів. Захист миру за тих умов вимагав мужності, волі й готовності до певних втрат. Однак людей лякала навіть думка про війну. Громадськість в Англії та Франції була налаштована категорично проти використання сили. Китай та Ефіопія здавалися занадто далекими, щоб вбачати в них загрозу колективній безпеці. Розуміння цілісності й неподільності світу не було притаманним для тогочасної суспільної свідомості. Такі настрої знайшли своє відображення в політиці «умиротворення», яка вела країни до пасивності й зайвої обережності.

Прихід А. Гітлера до влади не відразу почали вважати поворотним у політиці Німеччини. Тривалий час у ньому вбачали лише сильного національного лідера, який прагне відновити для Німеччини справедливість. Плани нацистської Німеччини про переділ світу спочатку не сприймали серйозно. Лідери Англії та Франції не бачили причин для зміни політичного курсу, який активно впроваджувався в 1920-х рр. і був спрямований на поступове послаблення тягара Версальсько-Вашингтонської системи. Нацизм у Німеччині ще не встиг показати свого хижацького обличчя. Країни Європи не зазнали жахів окупації. А. Гітлер здавався політиком, із яким можна домовитися.

Насправді А. Гітлер висував нові й більш зухвалі претензії. Вони ставали об'єктами міжнародного обговорення, і врешті всі територіальні прагнення Німеччини задовольнялися.

2. АНШЛЮС АВСТРІЇ ТА МЮНХЕНСЬКА УГОДА. Кульмінацією політики «умиротворення» стали аншлюс (приєднання) Австрії та Мюнхенська угода щодо Чехословаччини.

Приєднання Австрії було одним із важливих завдань політики Німеччини. У лютому 1938 р. канцлер Австрії К. Шушніг підписав із Німеччиною угоду, яка поставила Австрію під контроль Німеччини. 12 березня 1938 р. німецькі війська за підтримки австрійських нацистів окупували Австрію. Наступного дня австрійський уряд оголосив про возз'єднання Австрії з німецькою імперією. Ні великі держави, ні Ліга Націй не відреагували на це. Протест проти таких дій висловив тільки СРСР.

Наступним об'єктом нацистської агресії стала Чехословаччина. Німеччина вимагала віддати Судетську область, де проживало 3 млн німців. 13 вересня 1938 р. судетські нацисти вчинили заколот. Після його придушення Німеччина стала загрожувати Чехословаччині розправою.

Однак у той час співвідношення сил було не на користь Німеччини. Чехословаччина мала добре озброєну й підготовлену армію із 45 дивізій, яка спиралася на прикордонні оборонні споруди. Німеччина мала 47 недостатньо озброєних дивізій. До того ж уряд СРСР відповідно до договору 1935 р. запропонував Чехословаччині всебічну допомогу.

Виникла міжнародна криза, для подолання якої Н. Чемберлен двічі зустрічався з А. Гітлером. Вони домовилися, що конфлікт буде вирішено в Мюнхені. Під час цієї зустрічі А. Гітлер заявив, що Судетська область — остання територіальна вимога Німеччини в Європі. Англія та Франція висунули чехословацькому уряду ультиматум про негайну передачу Німеччині територій ЧСР, населених німцями. За спиною Чехословаччини главами урядів Великої Британії, Франції, Німеччини та Італії 29—30 вересня 1938 р. було укладено Мюнхенську угоду.

ЦІКАВІ ФАКТИ

Особливо слід сказати про позицію США щодо політики «умиротворення». Криза, яка охопила країну, зосередила увагу суспільства на внутрішніх проблемах. Наростання напруженості у світі породило в США прагнення відмежуватися від усього. Після прийняття в 1935 р. закону про нейтралітет найбагатша країна світу, що мала значні ресурси і здатність впливати на світову політику, наче усунулася з неї. Це різко підвищило шанси агресорів. Найбільш активним прихильником політики «умиротворення» був прем'єр-міністр Великої Британії Н. Чемберлен. На його думку, небезпека полягала не в агресивних намірах Німеччини, а в недооцінюванні міжнародної кризи. Він вважав, що Перша світова війна виникла тому, що великі держави на певний час

втратили контроль над розвитком подій, і в результаті місцевий конфлікт переріс у світову війну. Для того щоб відвернути таку небезпеку, потрібно зберегти контакти з усіма учасниками міжнародного конфлікту й вирішувати проблеми на основі взаємних поступок.

Наслідком угоди стало відторгнення від ЧСР на користь Німеччини всіх прикордонних західних і північно-західних районів. ЧСР втратила 20% населення і майже 50% важкої промисловості, усі прикордонні укріплення. Кордон із Німеччиною тепер проходив за 40 км від Праги.

Мюнхенська угода зобов'язала ЧСР задовольнити претензії Польщі та Угорщини. Польщі була передана Тешинська Силезія, Угорщині за I Віденським арбітражем — частина Словаччини та Карпатської України. Чехословаччина перетворилася на федеративну державу.

Мюнхенська угода означала перетворення Німеччини на найсильнішу державу Центральної Європи. Усі малі держави цього регіону зрозуміли, що ні Ліга Націй, ні Англія та Франція не можуть гарантувати їхній суверенітет, і пішли на зближення з Німеччиною. У цьому розумінні Мюнхенська угода була стратегічною поразкою Англії та Франції й наблизила початок війни.

Проте на той час на Заході результати змови сприйняли з полегшенням. Повернувшись до Лондона, Н. Чемберлен заявив, що привіз мир цілому поколінню. До того ж 27 лютого 1939 р. уряди Англії та Франції визнали режим Ф. Франко в Іспанії, який активно підтримували Німеччина та Італія.

Однак узимку 1938—1939 рр. лідери Англії та Франції зрозуміли, що помилялися.

Тим часом Німеччина не залишала часу на роздуми. 15 березня 1939 р. німецькі війська окупували Чехію й Моравію, Словаччина була проголошена незалежною, а Угорщина захопила всю Карпатську Україну.

Далі Німеччина почала домагатися від Польщі згоди на передачу їй Данцига і побудову через польський коридор екстериторіальної траси, яка б зв'язала Німеччину з Пруссією. Німецькі війська вступили в Мемельську область (Клайпеда), яка належала Литві. У квітні 1939 р. Італія здійснила агресію проти Албанії та захопила її.

ЦІКАВІ ФАКТИ

Мюнхенська угода — одна з найганебніших сторінок західної дипломатії. Англія й Франція зрадили Чехословаччину — країну, саме виникнення якої було пов'язане з Версальською системою, одну з небагатьох реальних демократій у Європі. Цинічним було посилення на право націй на самовизначення, на право німців, угорців, поляків об'єднатися зі своєю батьківщиною. Достатньо припадати, як у 1919 р. в Парижі це право було принесене в жертву стратегічним антинімецьким та антиугорським інтересам. Ситуація повторилася

в 1938 р., коли поширення набула політика «умиротворення». Посланець Чехословаччини в Англії після підписання угоди сказав радянському послу: «Вони продали мене в рабство німцям, як колись негрів продавали в США!».

Поглинення Чехословаччини Німеччиною. Карикатура 1938 р.

ДОКУМЕНТИ РОЗПОВІДАЮТЬ

Заява В. Черчилля 21 вересня 1938 р. для преси щодо Мюнхенської угоди

Розчленування Чехословаччини під тиском Англії та Франції рівносильно повній капітуляції західних демократій перед нацистською загрозою застосування сили. Такий крах не принесе миру або безпеки ні Англії, ні Франції. Навпаки, він поставить ці дві країни в становище, за якого ставатиме все слабше і небезпечніше. Сама лише нейтралізація Чехословаччини означає звільнення 25 німецьких дивізій, які загрожуватимуть Західному фронту. Крім того, вона відкриє нацистам шлях до Чорного моря. Йдеться про загрозу не тільки Чехословаччині, але й свободі й демократії всіх країн. Думка, наче можна гарантувати безпеку, кинувши малу державу на поталу вовкам, — фатальна помилка. Військовий потенціал Німеччини зростатиме значно швидше, ніж Англія та Франція зможуть завершити заходи, необхідні для їхньої оборони.

1. Чому В. Черчилль виступив проти Мюнхенської угоди? Які він наводить аргументи? 2. Чи справдилися прогнози В. Черчилля?

Німецькі війська в Мемелі. 1939 р.

Крах політики «умиротворення» став очевидним. У суспільній свідомості стався злам. Від урядів вимагали рішучості у ставленні до Німеччини. Англія та Франція обмінялися зверненнями про взаємну допомогу на випадок агресії і надали відповідні гарантії державам, які мали спільний кордон із Німеччиною. Світ розпочав підготовку до війни.

Виникнення безпосередньої загрози війни спонукало уряди Англії та Франції до зближення із СРСР, який західні лідери раніше намагалися усунути з європейської політики.

ВИСНОВКИ

- Визначивши стратегію шляху до світового панування, А. Гітлер став цілеспрямовано впроваджувати її в життя. Лише за декілька років Німеччина стала однією з найсильніших держав Європи й була готова до розв'язування нової війни.
- Політика «умиротворення» стала поразкою дипломатії країн Заходу. Зрадивши своїх союзників на сході Європи (Чехословаччину та інші держави), Англія й Франція так і не досягли бажаного миру. Потурання агресору лише наблизило початок Другої світової війни.